

بررسی دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی کرج نسبت به مشارکت در کشاورزی

اجتماع - پشتیبان

حسین شعبانعلی فمی^{۱*} - جواد قاسمی^۲ - شبنم سرور امینی^۳ - معصومه سعادتزاده^۴

تاریخ دریافت: ۸۷/۸/۲۱

تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۲/۱۱

چکیده

این تحقیق توصیفی - پیمایشی با هدف بررسی دیدگاه کشاورزان نسبت به مشارکت در کشاورزی اجتماع - پشتیبان انجام شد. جامعه آماری آن را کشاورزان بخش مرکزی کرج (N=۱۵۹۸) تشکیل دادند که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۱۷ نفر به عنوان نمونه تعیین گردید که در نهایت حجم نمونه به منظور افزایش دقت مطالعه به ۱۳۰ نفر افزایش یافت. نمونه‌گیری با روش تصادفی ساده صورت گرفت. ابزار تحقیق، پرسشنامه‌ای بود که روایی آن بر اساس نظر جمعی از استادان مربوطه تأیید گردید و برای تعیین میزان پایایی بخش‌های مختلف، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید (۰/۷۹ تا ۰/۹۰) که نشان از مناسب بودن ابزار تحقیق داشت. داده‌های با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد که مهم‌ترین اهداف کشاورزان از مشارکت، تأمین منابع مالی و بازاریابی محصولات بود. نتایج حاصل از تحلیل همبستگی نشان داد که بین تمایل به دریافت کمک‌های مالی شهروندان و متغیرهای میزان درآمد سالیانه، میزان استفاده از نیروی کار خانواده و تعداد دفعات سرزدن به مزرعه رابطه در سطح یک درصد و با میزان وابستگی به محل سکونت و وضعیت تحصیلی در سطح پنج درصد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت. همچنین نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس نشان داد که از نظر تمایل به دریافت کمک‌های مالی شهروندان، بین کشاورزان با محل سکونت مختلف در سطح یک درصد و بین تمایل به همکاری با شهروندان با شرایط مالی مختلف، میزان رضایت از درآمد حاصل از شغل کشاورزی و طول دوره کشت در سطح پنج درصد تفاوت معنی‌دار وجود داشت. بنابراین می‌توان با اشاعه و بهره‌گیری از این رهیافت کشاورزی پایدار، علاوه بر حل بخشی از مشکلات بخش کشاورزی، سبب دستیابی شهروندان به مواد غذایی سالم، ارگانیک و ارزان‌تر نیز گردید.

واژه‌های کلیدی: دیدگاه، کشاورزان، مشارکت، کشاورزی اجتماع - پشتیبان، کرج

مقدمه

در شناخت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین، عدم انسجام تشکلهای صنفی و تولیدی، پایین بودن بهره‌وری عوامل تولید و نارسایی صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات کشاورزی مواجه بوده که این امر سبب گردیده است تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان همواره در پی یافتن راهکارهایی برای مقابله با چالش‌های موجود در این نظام‌ها و رسیدن به توسعه پایدار در بخش کشاورزی با تأکید بر استفاده از رهیافت‌های مشارکتی و پایدار باشند (۱).

نهادینه شدن مشارکت مبحثی است که در چند دهه اخیر به اشکال گوناگون در محافل و مجامع علمی مطرح بوده، اما در کشور ما آن‌گونه که شایسته آن است بدان توجه نشده است. از سویی زمینه‌های بسیار متعدد و متنوعی در بخش کشاورزی و در جوامع روستایی وجود دارند که با شناسایی و به‌کارگیری آن‌ها می‌توان تحولات عظیمی در عرصه کشاورزی به‌وجود آورد. بی‌تردید رشد و پیشرفت جوامع مختلف در گرو مشارکت آگاهانه، آزادانه و داوطلبانه افراد در اجرای برنامه‌های توسعه و بهره‌مندی متناسب و مناسب از

بدون شک، بخش کشاورزی با تأمین ۱۳/۷ درصد تولید ناخالص داخلی (به قیمت ثابت ۱۳۷۶)، یک پنجم اشتغال کشور، ۲۳ درصد ارزش صادرات غیرنفتی، ۸۲ درصد از غذای مصرفی کشور و ۹۰ درصد نیاز مواد اولیه صنایع تبدیلی کشاورزی، یکی از اساسی‌ترین محورهای توسعه کشور بوده که نقش بسیار مهمی را در اقتصاد ملی ایفا می‌نماید (۳). اما این بخش همواره با چالش‌ها و مشکلات متعددی از قبیل کمبود منابع مالی و تسهیلاتی، ضعف تحقیقات و آموزش‌های کاربردی و ناکارآمدی در انتقال نتایج، ضعف مدیریت واحدهای تولیدی و خدماتی، ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی، نارسایی

۱، ۲، ۳ و ۴ - به ترتیب دانشیار، دانشجویان دکتری و دانش آموخته کارشناسی ارشد
دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران

(Email: hfami@ut.ac.ir)

* - نویسنده مسئول:

شده و بازار تضمین شده و مطمئنی در اختیار داشته باشند. یکی دیگر از مزایای کشاورزی اجتماع- پشتیبان آن است که شهروندان با محل تولید مواد غذایی مصرفی خود آشنایی پیدا کرده و مستقیماً بر فرآیند تولید محصولات نظارت می کنند و بدین ترتیب می توانند در طول سال، به محصولات ارگانیک و سالم تری دسترسی داشته باشند. بنابراین این رهیافت نقش بسیار مهمی در حفظ امنیت غذایی جامعه ایفا می نماید (۵ و ۸).

در این گونه مزارع، ممکن است مصرف کنندگان نهادهای مورد نیاز کشاورزان را تأمین کنند، در تصمیم گیری در مسائل مختلف مزرعه مشارکت نمایند و یا حتی به کار در درون مزرعه بپردازند که مجموعه این عوامل سبب کاهش هزینه های واحد تولیدی می گردد (۱۱). در این شرایط کشاورز از بعضی مسئولیت ها رهایی یافته و می تواند وقت بیشتری را صرف عملیات کشاورزی با تاکید بیشتر بر روی حفاظت از زمین، گیاهان و حیوانات خود نماید به علاوه کشاورزی اجتماع- پشتیبان می تواند برخی اثرات منفی و مخرب نظام های قراردادی و صنعتی را به حداقل برساند که طی این فرآیند مصرف مواد شیمیایی کمتر شده و صدمات کمتری به محیط زیست وارد می گردد (۱۲).

در یک نظام کشاورزی اجتماع- پشتیبان ایده آل، مصرف کنندگان به واسطه تعامل مستقیم با کشاورزان و کشتزارها، ارتباطشان را با این بخش ها گسترش می دهند که این امر باعث افزایش آگاهی و درک بهتر آن ها نسبت به جامعه روستایی و مسائل و مشکلات کشاورزان و اکوسیستم های محلی می گردد (۱۱ و ۱۲) و در نتیجه نگرش مناسب تری نسبت به این بخش پیدا می کنند. علاوه بر این، مشارکت شهروندان در فعالیت های کشاورزی سبب توسعه اجتماعی مشارکت کنندگان می گردد (۹).

در این رابطه تحقیقات بسیاری انجام گرفته است که در اینجا به برخی از آن ها اشاره می گردد:

تیتیمیر و دافی (۱۲) که به ارزیابی امکان پذیری اجرای کشاورزی اجتماع- پشتیبان پرداخته اند، عامل اصلی برای مشارکت را انگیزه های زیست محیطی و ارزش های اجتماعی، حمایت از نظام تولید غذایی محلی و کشاورزان خرده پا و دسترسی به محصولات تازه و ارگانیک دانسته اند. دوناکر و شات (۵) در پژوهش خود، ویژگی های کشاورزانی را که در رهیافت کشاورزی اجتماع- پشتیبان شرکت کرده اند را نوآوری و خلاقیت و انعطاف پذیری بیشتر از لحاظ اقتصادی بر شمرده اند.

ولز و گرادول (۱۳)، در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که مشارکت کنندگان انگیزه های متفاوتی برای عضویت در این روش از قبیل تامین مواد غذایی سالم و مغذی، آموزش خود و دیگران، برقراری رابطه با دیگر تولید کنندگان و اعضا و انجام فعالیت های حفاظتی از قبیل کاهش یا حذف کودهای شیمیایی، حفاظت از خاک و

مواهب آن است (۶). مشارکت^۱ درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت های گروهی است که آنان را برمی انگیزد تا برای رسیدن به اهداف گروهی، یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند (۲). در نگاهی کلی می توان گفت که مشارکت عبارت است از فرآیند اجتماعی، فنی و نهادی که از طریق دخالت کامل جوامع در توسعه خویش و داشتن نقش فعال در طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه های خاص توسعه ای به وقوع می پیوندد (۶).

یکی از رهیافت های مشارکتی و پایدار که می تواند در این راستا مورد استفاده قرار گیرد و نتایج سودمندی در پی داشته باشد، کشاورزی اجتماع- پشتیبان^۲ می باشد. می توان گفت که کشاورزی اجتماع- پشتیبان یک مدل اقتصادی- اجتماعی نسبتاً جدید در امر تولید، فروش و توزیع مواد غذایی در جهت افزایش کیفیت محصولات غذایی و حفاظت از زمین، گیاهان و حیوانات است (۱۴). این رهیافت برای اولین بار در اوایل دهه ۱۹۶۰ در آلمان، سوئیس و ژاپن در پاسخ به نگرانی های جهانی درباره امنیت غذایی مطرح گردید و پس از آن در سراسر آمریکای شمالی به خصوص شمال شرقی سواحل اقیانوس آرام و کانادا به اجرا در آمد (۱۴).

در این رهیافت که سبب پیوند مستقیم کشاورزان و مصرف کنندگان می گردد (۷)، شهروندان به موجب قراردادی دوجانبه با کشاورزان، بخشی و یا کل هزینه تولید را پرداخت می کنند. در عوض کشاورزان متعهد می گردند تا محصول تولیدی خود را به صورت هفتگی و یا ماهیانه (و یا اشکال دیگر) به شهروندان تحویل نمایند (۵ و ۷). یکی از ویژگی های منحصر به فرد این رهیافت این است که ریسک ذاتی فعالیت های کشاورزی بین اعضا تقسیم می گردد (۱۱) که این امر سبب می شود تا درآمد کشاورزان در طی دوره تولید کمتر تحت تأثیر ریسک های وارده قرار گیرد و وضعیت معیشتی کشاورزان بهبود یابد. از سوی دیگر، مبالغ دریافتی در طول فصل زراعی، نگرانی در مورد نوسانات قیمت بازار را کاهش داده و کشاورز با اطمینان بیشتری می تواند به ادامه فعالیت های خود بپردازد (۸).

همچنین، کشاورزی اجتماع- پشتیبان این امکان را برای مصرف کنندگان فراهم می کند تا محصولات کشاورزی را با کیفیت بالاتر، قیمت پایین تر و تحت نظارت مستقیم خود تهیه نمایند. محصولات تولیدی ممکن است به وسیله کشاورزان برداشت و به صورت مستقیم در اختیار مشتریان قرار گیرد و یا اینکه توسط خود اعضا برداشت شود که این موضوع به نوع قرارداد و میزان مشارکت افراد بستگی دارد. از طرفی این رهیافت سبب می گردد تا کشاورزان با تقاضای بلند مدت سالیانه مصرف کنندگان برای تولیدات خود مواجه

1- Participation

2- Community Supported Agriculture

مدیریت منابع داشته‌اند.

برم و آیزنهاور (۴)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که افرادی که دارای رضایت اجتماعی بالاتری هستند، انگیزه بیشتری برای مشارکت در این روش کشاورزی داشته‌اند و از انگیزه بالاتری نسبت به بهبود جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند برخوردار بوده‌اند، همچنین مهم‌ترین عوامل برای عضویت در این روش از دید مشارکت‌کنندگان، دستیابی به مواد غذایی با کیفیت بالا، توسعه اجتماعی و حمایت از تولیدکنندگان بوده است. همچنین یکی از عوامل بسیار مهم برای جلب مشارکت شهروندان را ایجاد انگیزه لازم در آن‌ها برای این امر دانسته‌اند.

نتایج پژوهش وینچ (۳) که از کشاورزی اجتماع- پشتیبان به‌عنوان یک مدل برای توسعه پایدار یاد می‌کند، این رهیافت را راه‌حلی برای حل مشکل دوری تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و صنعتی شدن کشاورزی می‌داند. سانه و همکاران (۱۰)، نیز در تحقیق خود، دسترسی به غذای سالم و حفاظت از محیط زیست را از مهم‌ترین دلایل مشارکت افراد در کشاورزی اجتماع- پشتیبان دانسته‌اند. آن‌ها همچنین بیان داشتند که مشارکت در این طرح از یک سو سبب کاهش برخی از هزینه‌های مزرعه و از سوی دیگر باعث

دسترسی به مواد غذایی ارزان‌تر برای مصرف‌کنندگان خواهد شد. در تحقیق حاضر مولفه‌های اساسی این رویکرد که در مشارکت کشاورزان تاثیرگذار می‌باشند مورد بررسی قرار گرفتند که به‌طور خلاصه عبارتند از (جدول ۱):

پس بر این اساس، هدف کلی تحقیق حاضر بررسی دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی کرج نسبت به مشارکت در کشاورزی اجتماع- پشتیبان بود. اهداف اختصاصی عبارت بودند از:

۱. بررسی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای کشاورزان مورد مطالعه،
۲. رتبه‌بندی اهداف کشاورزان از مشارکت در کشاورزی اجتماع- پشتیبان،
۳. رتبه‌بندی تمایلات و علایق کشاورزان برای مشارکت در کشاورزی اجتماع- پشتیبان،
۴. بررسی انگیزه کشاورزان از مشارکت در کشاورزی اجتماع- پشتیبان،
۵. بررسی عوامل تاثیرگذار بر مشارکت مالی کشاورزان در کشاورزی اجتماع- پشتیبان.

جدول ۱- مولفه‌های اساسی رویکرد کشاورزی اجتماع- پشتیبان

مولفه

میزان درآمد سالیانه کشاورزان
سطح مشارکت مالی در رهیافت کشاورزی اجتماع- پشتیبان
تمایلات و علایق کشاورزان برای مشارکت در رهیافت کشاورزی اجتماع- پشتیبان
نگرش کشاورزان نسبت به رهیافت کشاورزی اجتماع- پشتیبان
رضایت کشاورزان از قیمت محصولات تولیدی
میزان علاقه به شغل کشاورزی
رضایت کشاورزان از وضعیت بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی
نوع شهروند از نظر ثروت (شهروندان ثروتمند، متوسط و فقیر)
شیوه تحویل محصول (چیدن محصول توسط شهروندان در مزرعه، محصول سر مزرعه تحویل شهروندان شود، تحویل محصول در درب منزل شهروند و در بازار فروش محصولات)
تعداد دفعات بازدید از مزرعه توسط شهروندان
طول دوره کشت (کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت)
نحوه دریافت پول (کل مبلغ قبل از فصل کشت و مرحله‌ای)
نوع مشارکت مالی (دریافت کل هزینه و دریافت بخشی از هزینه‌ها)
نوع قرارداد (انفرادی و تشکل کشاورزان)
تعداد محصول تولیدی (یک محصول و چند محصول)
نوع مشارکت (فردی و با خانواده)
تعداد شهروند (یک شهروند و چند شهروند)
نوع شهروند از نظر خویشاوندی (خویشاوند و غیر خویشاوند)

مواد و روش‌ها

اکثر کشاورزان مورد مطالعه (۳۸/۵ درصد) تا مقطع راهنمایی بود و تنها ۲ نفر از آن‌ها دارای تحصیلات دانشگاهی بودند که نشان دهنده سطح پایین تحصیلات در بین جامعه مورد مطالعه بود. همچنین مطالعات انجام شده نشان داد که شغل اصلی بیشتر پاسخگویان (۹۳/۱ درصد) کشاورزی بود و تنها ۱۹ نفر (۱۴/۸ درصد) آن‌ها دارای شغل دوم بودند. محل سکونت اکثر پاسخگویان (۵۷/۷ درصد) روستا و مذهب ۱۲۵ نفر (۶۹/۲ درصد) جامعه مورد مطالعه شیعه بود و تنها ۱۱ نفر (۸/۵ درصد) از آن‌ها سابقه همکاری با شهروندان را داشته‌اند (جدول ۲).

ویژگی‌های حرفه‌ای

نتایج تحقیق نشان داد که میانگین فاصله مزرعه مورد مطالعه تا شهر ۹/۵ کیلومتر بود. همچنین مشخص گردید که اکثر کشاورزان (۶۸/۵ درصد) از نظر استفاده از ماشین‌آلات کشاورزی به صورت سنتی مشغول به فعالیت بودند و از میان جامعه آماری مورد مطالعه کشاورزی که تمام فعالیت‌هایش را به صورت مکانیزه انجام دهد مشاهده نشد. بیشتر پاسخگویان (۳۹/۲ درصد) محصولات خود را در شهر به فروش می‌رسانند که نشان از ارتباط مستقیم آن‌ها و جوامع شهری داشت. ۸۵ درصد از آن‌ها برای انجام فعالیت‌های مورد کشاورزی از نیروی کار خانوادگی استفاده می‌کردند و تنها ۳/۱ از آن‌ها دارای تراکتور به صورت شخصی بودند (جدول ۳).

نوع فعالیت کشاورزی پاسخگویان

بر اساس نتایج پژوهش در جدول ۴ مشخص گردید که ۵۷/۷ درصد از پاسخگویان دارای فعالیت‌های زراعی بودند که متوسط زمین‌های زراعی آبی و دیمی آن‌ها به ترتیب ۱/۷۷ و ۵ هکتار بود. این در صورتی است که ۴۳/۱ درصد از کشاورزان مورد مطالعه باغدار بوده و متوسط اراضی آبی و دیمی آن‌ها به ترتیب ۰/۶ و ۰/۵ هکتار بود. ۴۲/۳ درصد جامعه مورد مطالعه دامدار بودند که متوسط تعداد گوسفندان آن‌ها ۳۳/۳۱ راس، گاو شیری ۲/۵۳ راس و گوساله پروری ۲ راس بود. ۱۳/۸۴ درصد از کشاورزان مورد مطالعه به صورت مجزا یا در کنار دیگر فعالیت‌هایشان به پرورش مرغ (به طور متوسط ۳۵ قطعه در سال) و تولید تخم مرغ (به طور متوسط ۴۴ عدد در روز) پرداخته که میزان آن قابل ملاحظه نبود. ۱۱ درصد از پاسخگویان به فعالیت زنبورداری مشغول بودند و متوسط تعداد کندوهای آن‌ها ۱۳۷/۲۸ عدد بود. ۸ درصد از پاسخگویان به پرورش گل و گیاهان زینتی می‌پرداختند که متوسط مساحت گلخانه‌های آن‌ها ۲۲۶۰ مترمربع بود و تنها ۶/۱ درصد جامعه مورد مطالعه به پرورش ماهی می‌پرداختند که متوسط تولید ماهی سردابی و گرم‌ابی آن‌ها به ترتیب ۳۳۲۱/۴۲ و ۶۰۰ بود.

این پژوهش از نظر هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی، از نوع درجه و اهمیت و میزان کنترل متغیرها میدانی، از نظر گردآوری داده‌ها پیمایشی و از لحاظ شیوه تحلیل داده‌ها از نوع توصیفی-همبستگی بوده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را کشاورزان بخش مرکزی کرج (N=۱۵۹۸) تشکیل داده‌اند. حجم نمونه تحقیق با استفاده از فرمول کوکران و با منظور نمودن واریانس متغیر میزان مشارکت مالی معادل ۱۱۷ نفر به دست آمد که در نهایت حجم نمونه به ۱۳۰ نفر افزایش پیدا کرد. نمونه‌گیری به شیوه تصادفی ساده صورت پذیرفت. به منظور گردآوری اطلاعات، پس از بررسی جامع ادبیات موضوع، پرسشنامه‌ای شامل بخش‌های الف) ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای، ب) نوع فعالیت کشاورزی پاسخگویان، ج) اهداف کشاورزان برای مشارکت در کشاورزی اجتماع-پشتیبان، د) تمایل و علاقه کشاورزان نسبت به مشارکت در کشاورزی اجتماع-پشتیبان و ه) نگرش کشاورزان در مورد کشاورزی اجتماع-پشتیبان طراحی و تدوین گردید. برای سنجش روایی محتوایی، نظرات چندین تن از اساتید گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران پرسیده شد و براساس اظهارات آن‌ها اصلاحات لازم صورت پذیرفت. برای سنجش پایایی ابزار تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار ضرایب برای مقیاس‌های اساسی پرسشنامه به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۹۰ و ۰/۸۷ به دست آمد که حاکی از قابلیت اعتماد بالای ابزار تحقیق داشت (بخش‌های ج، د و ه پرسشنامه). در ابتدا به کشاورزان در خصوص رهیافت کشاورزی اجتماع-پشتیبان توضیحاتی داده می‌شد و سپس پس از حصول اطمینان از درک کامل موضوع از جانب کشاورزان، دیدگاه آن‌ها در خصوص این شیوه کشاورزی پایدار سنجیده می‌شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۳/۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در ضمن برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از تحقیق از آماره‌های توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین و ضریب تغییرات و آماره‌های استنباطی مانند ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن، آزمون t، کروسکال والیس و من‌ویتنی استفاده گردید.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی

بر اساس نتایج حاصل از تحقیق مشخص گردید که ۱۲۵ نفر (۹۶/۲ درصد) از جامعه مورد مطالعه مرد و بقیه زن بودند که محل تولد اکثر آن‌ها (۸۶/۲ درصد) روستا بود. متوسط سن جامعه مورد مطالعه، ۴۲/۵ سال بود و از نظر وضعیت تاهل، ۱۱۳ نفر (۸۶/۹ درصد) متاهل، ۱۵ نفر (۱۱/۵ درصد) مجرد و ۲ نفر (۱/۵ درصد) بیوه/مطلقه بودند که متوسط تعداد فرزندان آن‌ها ۳/۵ نفر بود. وضعیت تحصیلی

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر برخی از ویژگی‌های فردی

متغیر	فراوانی (n=۱۳۰)	درصد	نما
جنسیت	مرد	۱۲۵	۹۶/۲
	زن	۵	۳/۸
محل تولد	روستا	۱۱۲	۸۶/۲
	شهر	۱۸	۱۳/۸
وضعیت تاهل	متاهل	۱۱۳	۸۶/۹
	مجرد	۱۵	۱۱/۵
	بیوه/مطلقه	۲	۱/۵
وضعیت تحصیلی	بی سواد	۱۸	۱۳/۸
	خواندن و نوشتن	۴۲	۳۲/۳
	راهنمایی	۵۰	۳۸/۵
	دیپلم	۱۷	۱۳/۱
	فوق دیپلم	۱	۰/۸
	لیسانس	۲	۱/۵
کشاورزی به عنوان شغل اصلی	بلی	۱۲۱	۹۳/۱
	خیر	۹	۶/۹
شغل دوم	کارگر	۹	۶/۹
	راننده	۴	۳/۱
	کارمند	۳	۲/۴
	سایر مشاغل	۳	۲/۴
	فاقد شغل دوم	۱۱۱	۸۵/۲
محل سکونت	روستا	۷۵	۵۷/۷
	شهر	۳۷	۲۸/۵
	حاشیه شهر	۱۸	۱۳/۸
مذهب	شیعه	۱۲۵	۹۶/۲
	سنی	۴	۳/۱
	مسیحی	۱	۰/۸
سابقه همکاری با شهروند	خیر	۱۱۹	۹۱/۵
	بلی	۱۱	۸/۵

مطالعه (۵۷/۷ درصد) تمایل بیشتری برای مشارکت با شهروندان متوسط داشتند و تنها حدود ۵ درصد آنان علاقه‌مند به همکاری با شهروندان فقیر بودند. بیشتر پاسخگویان (۳۸/۵ درصد) علاقه‌مند به همکاری با شهروندان غیرخویشاوند بودند و ۵۷/۵ درصد آن‌ها تمایل به همکاری با یک شهروند را داشتند (در مقابل اینکه با چندین شهروند همکاری نمایند). اکثر پاسخگویان (۵۶/۹ درصد) علاقه‌مند بودند تا به صورت فردی با شهروندان همکاری کنند و ۶۴/۶ درصد کشاورزان تمایل داشتند تا در تولید چند محصول با شهروندان همکاری کنند. بیشتر افراد مورد مطالعه (۶۶/۹ درصد) تمایل به انعقاد قرارداد از طریق تشکل کشاورزان بودند.

اهداف کشاورزان برای مشارکت در کشاورزی اجتماع -

پشتیبان

کشاورزان اهداف متفاوتی برای مشارکت در رهیافت کشاورزی اجتماع- پشتیبان داشتند که نتایج آن در جدول ۵ آمده است. یافته‌های پژوهش در این بخش نشان داد که اکثر کشاورزان مورد مطالعه، تامین منابع مالی (۶۹/۲ درصد) و بازاریابی (۳۵/۵ درصد) را به عنوان هدف اصلی خود از مشارکت در این رهیافت برشمردند و تنها ۷/۷ درصد از آن‌ها تصمیم‌گیری در امور اجرایی مزرعه را به عنوان خود از هدف مشارکت عنوان کردند.

تمایل و علاقه کشاورزان نسبت به مشارکت در کشاورزی

اجتماع-پشتیبان

یافته‌های پژوهش نشان داد که بیش از نیمی از کشاورزان مورد

جدول ۳- توزیع فراوانی مربوط به ویژگی‌های حرفه‌ای پاسخگویان

فراوانی درصد		اولویت	
۱	۶۸/۵	۸۹	سنتی
۲	۳۱/۵	۴۱	استفاده از ماشین‌آلات
۳	۰	۰	مکانیزه
۱	۳۹/۲	۵۱	شهر
۲	۳۶/۲	۴۷	تره‌بار
۳	۱۲/۳	۱۶	سر مزرعه
۴	۵/۴	۷	کنار جاده
۵	۱/۵	۲	کارخانه
۶	۵/۴	۷	سایر موارد
۱	۸۵	۱۱۰	استفاده از خانواده
۲	۱۲	۱۲	استفاده از کارگر فصلی
۳	۶	۸	استفاده از کارگر دائمی
۱	۴۷/۷	۶۲	موتور سیکلت
۲	۳۱/۵	۴۱	خودرو شخصی
۳	۲۲/۳	۲۹	وانت/ نیسان
۴	۳/۱	۴	تراکتور
۵	۱/۵	۲	سایر موارد

جدول ۴- توزیع فراوانی مربوط به نوع فعالیت کشاورزی پاسخگویان

میانگین	بیشینه	کمینه	فراوانی	درصد	فراوانی	نوع فعالیت تولیدی
۱/۷۷	۶	۰/۰۴	۷۴	۵۷/۷	۷۵	زراعت
۵	۵	۵	۱			زراعی آبی (هکتار)
۰/۶	۳	۰/۱	۵۵			زراعی دیم (هکتار)
۰/۵	۰/۵	۰/۵	۱	۴۳/۱	۵۶	باغداری
						باغی دیم (هکتار)
۳۳/۳۱	۱۰۰	۳	۵۱			گوسفند و بز (رأس)
۲/۵۳	۵	۱	۴			گاو شیری (رأس)
۲	۳	۱	۱۳	۴۲/۳	۵۵	دامپروری
						گوساله پروری (رأس)
۲۲/۷۶	۸۰	۵	---			تولید شیر روزانه (لیتر)
۳۵	۱۰۰	۱۰	۱۷			تولید مرغ گوشتی (قطعه در سال)
۴۴	۲۰۰	۱۰	۱۵	۱۳/۸۴	۱۸	پرورش مرغ
						تخم مرغ (تولید روزانه)
۱۳۷/۲۸	۳۰۰	۲	۱۴			کندوی زنبور عسل
۳۰/۶۴	۷۰	۱۲	---	۱۱	۱۴	پرورش زنبور عسل
						متوسط تولید هر کندو (کیلوگرم)
۲۲۶۰	۶۰۰۰	۵۰۰	۱۱	۸	۱۱	پرورش گل
						مساحت گلخانه
۳۳۲۱/۴۲	۱۰۰۰۰	۵۰	۷			ماهی سردابی (قطعه در سال)
۶۹/۴۲	۲۸۰	۰/۲	---			متوسط وزن
۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۱	۶/۱	۸	پرورش ماهی
						ماهی گرمابی (قطعه در سال)
۰/۶	۰/۶	۰/۶	---			متوسط وزن (کیلوگرم)

بودند که کل مبلغ مورد توافق قبل از فصل کشت دریافت گردد. بیشتر کشاورزان (۴۳/۱ درصد) مایل به همکاری در تولید محصولات کوتاه‌مدت بودند و بیشتر پاسخگویان (۴۲/۳ درصد) علاقه‌مند بودند که بازدید شهروندان از مزرعه به صورت ماهیانه باشد. بیشتر کشاورزان مورد مطالعه (۳۹/۲ درصد) تمایل داشتند که نحوه تحویل محصول

از نقطه نظر مشارکت مالی، کشاورزان مورد مطالعه تمایل داشتند که سالیانه به طور متوسط ۷۶ میلیون ریال در این رویکرد مشارکت نمایند. همچنین حداقل و حداکثر این مبلغ به ترتیب ۲۰ و ۳۵۰ میلیون ریال بود که اکثر پاسخگویان (۵۷/۷ درصد) تمایل به دریافت کل مبلغ مورد نظر (به جای بخشی از آن) داشتند و ۵۹/۲ آن‌ها علاقه‌مند

کشاورزان برای دریافت این کمک‌های مالی تاثیرگذارند از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، لذا در ادامه به بررسی برخی از این عوامل می‌پردازیم.

در نتایج حاصل از تحلیل همبستگی (جدول ۸) نشان داد که بین میزان مشارکت مالی کشاورزان در کشاورزی اجتماع- پشتیبان و متغیرهای میزان درآمد سالیانه و تعداد دفعات سرزدن به مزرعه رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد و با میزان استفاده از نیروی کار خانواده رابطه منفی و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود داشت. همچنین بین این متغیر و متغیر میزان وابستگی به محل سکونت رابطه منفی و معنی‌داری در سطح پنج درصد و با متغیر وضعیت تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود داشت طبیعتاً تولیدکنندگانی که سواد بالاتری داشته باشد آگاهی و بینش بهتری داشته و نسبت به مسائل و روش‌های جدید و نوآوری‌ها با دید بازتر و منطقی‌تر برخورد خواهند کرد.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در جدول ۹ نشان داد که بین کشاورزان با محل سکونت مختلف (شهر، روستا و حاشیه شهر) از نظر تمایل به دریافت کمک‌های مالی در سطح یک درصد اختلاف معنی‌داری وجود داشت و با توجه به میانگین بالاتر کشاورزانی که ساکن شهرها بوده‌اند (۸۴/۸۲)، این امر می‌تواند در نتیجه ارتباط بیشتر آن‌ها این افراد با جامعه شهری و آشنایی بیشتر آن‌ها با جوامع باشد که این امر سبب افزایش ظرفیت آن‌ها برای همکاری با شهروندان و افزایش ریسک‌پذیری آن‌ها گردد. همچنین نتایج این آزمون نشان دهنده این مطلب است که تمایل کشاورزانی که علاقه بیشتری به همکاری با شهروندان متوسط از لحاظ درآمدی را داشته‌اند (۷۵/۲۲)، بیشتر از میانگین افرادی است که تمایل به همکاری با شهروندان ثروتمند (۶۱/۴۱) و فقیر (۳۷/۲۵) را داشته‌اند. در این رابطه می‌توان به این نکته اشاره کرد که کشاورزان، دریافت کمک‌های مالی از جانب افراد ثروتمند را موجب سلطه آنان بر دارائی‌های خود می‌دانند که این دیدگاه می‌تواند ریشه در ذهنیت آنان از نظام ارباب رعیتی داشته باشد و از طرف دیگر، شهروندان فقیر هم از نظر وضعیت مالی در سطحی نیستند که بتوانند سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی انجام دهند. پس منطقی است که توجه تولیدکنندگان بیشتر به سوی شهروندان متوسط معطوف گردد. همچنین بین کشاورزان با میزان رضایت مختلف از درآمد حاصل از شغل کشاورزی از نظر متغیر مورد نظر تفاوت معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود داشت. در ضمن بین کشاورزان با تمایل به کشت محصولات مختلف از نظر این متغیر در سطح یک درصد تفاوت وجود داشت.

تولیدی به شهروند مورد نظر در بازار فروش محصولات باشد. همچنین ۶۵/۴ درصد از آن‌ها علاقه‌مند به کاربرد حداقل سموم در تولید محصولات کشاورزی بوده و همه افراد مورد مطالعه (۱۰۰ درصد) تمایل به بیمه محصولات کشاورزی و واحد تولیدی مورد نظر داشتند که نشان از اهمیت بسیار زیاد این بخش و تمایل بالای کشاورزان نسبت به این موضوع داشت (جدول ۶).

جدول ۵ - اولویت‌بندی اهداف کشاورزان برای مشارکت در کشاورزی اجتماع- پشتیبان

هدف	فراوانی (n=۱۳۰)	درصد	رتبه
تامین منابع مالی	۹۰	۶۹/۲	۱
بازاریابی	۵۰	۳۵/۵	۲
پیگیری امور اداری	۴۰	۳۰/۸	۳
برداشت محصول	۳۹	۳۰	۴
کاهش ریسک	۳۶	۲۷/۷	۵
تامین نهاده‌ها	۳۵	۲۶/۹	۶
تصمیم‌گیری در امور اجرایی	۱۰	۷/۷	۷

همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که تمایل کشاورزان به داشتن شغل دوم، میزان رضایت آن‌ها از درآمد کشاورزی و میزان علاقه آن‌ها به کشاورزی متوسط و میزان تعلق خاطر به محل سکونت و میزان درجه حمایت آن‌ها از محیط زیست بالا بود.

نگرش کشاورزان در مورد کشاورزی اجتماع- پشتیبان

یکی از مهم‌ترین ابعاد سه‌گانه رفتار هر فرد نگرش می‌باشد که در شکل‌گیری آن بسیار موثر است. لذا بررسی نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در این رهیافت می‌تواند از اهمیت بسیار بالایی برخوردار باشد که نتایج این بررسی در جدول ۷ منعکس شده است. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌گردد، کشاورزان اهمیت بسیار بالایی برای بهبود وضعیت کشاورزی و حل مشکلات این بخش قائل هستند و این امر تاثیر بسیار بالایی بر روی نگرش آن‌ها نسبت به مشارکت در این شیوه کشاورزی پایدار دارد که از این موضوع می‌توان از یک سو به‌عنوان ابزاری برای جلب مشارکت آن‌ها در این روش استفاده نمود و از سوی دیگر به‌عنوان راهکاری برای حل پاره‌ای از مشکلات بخش کشاورزی بهره‌مند گردید.

تمایل به دریافت کمک‌های مالی

با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین مولفه‌های اساسی این رویکرد، مشارکت مالی شهروندان است، لذا بررسی عواملی که بر روی تمایل

جدول ۶- توزیع فراوانی مربوط به تمایلات کشاورزان نسبت به مشارکت در کشاورزی اجتماع-پشتیبان

نما	فراوانی	درصد فراوانی	نوع مشارکت
نوع شهروند از نظر ثروت	شهروندان ثروتمند	۴۹	۳۷/۷
	شهروندان متوسط	۷۵	۵۷/۷
	شهروندان فقیر	۶	۴/۶
نوع شهروند از نظر خویشاوندی	خویشاوند	۳۴	۲۶/۲
	غیر خویشاوند	۵۰	۳۸/۵
	فرقی نمی‌کند	۴۶	۳۵/۴
تعداد شهروند	یک شهروند	۷۵	۵۷/۵
	چند شهروند	۵۵	۴۲/۳
نوع مشارکت	فردی	۷۴	۵۶/۹
	با خانواده	۵۶	۴۱/۳
تعداد محصول تولیدی	یک محصول	۴۶	۳۵/۴
	چند محصول	۸۴	۶۴/۶
نوع قرارداد	انفرادی	۴۳	۳۳/۱
	تشکل کشاورزان	۸۷	۶۶/۹
نوع مشارکت مالی	دریافت کل هزینه	۷۵	۵۷/۷
	دریافت بخشی از هزینه‌ها	۵۵	۴۲/۳
نحوه دریافت پول	کل مبلغ قبل از فصل کشت	۷۷	۵۹/۲
	مرحله‌ای	۵۳	۴۰/۸
طول دوره کشت	کوتاه مدت	۵۶	۴۳/۱
	میان مدت	۲۶	۲۰
	بلند مدت	۴۸	۳۶/۹
تعداد دفعات بازدید از مزرعه توسط شهروندان	هر روز	۱۶	۱۲/۳
	هفتگی	۴۲	۳۲/۳
	ماهانه	۵۵	۴۲/۳
	اصلا	۱۷	۱۳/۱
شیوه تحویل محصول	چیکدن محصول توسط شهروندان در مزرعه	۴۰	۳۰/۸
	محصول سر مزرعه تحویل شهروندان شود	۳۳	۲۵/۴
	حویل محصول در درب منزل شهروند	۶	۴/۶
میزان کاربرد سموم	در بازار فروش محصولات	۵۱	۳۹/۲
	اصلا	۲۸	۲۱/۵
	حداقل	۸۵	۶۵/۴
تمایل به بیمه	حداقل	۱۷	۱۳/۱
	بلی	۱۳۰	۱۰۰
	خیر	۰	۰

جدول ۷- اولویت‌بندی مقوله‌های نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در کشاورزی اجتماع-پشتیبان

اولویت	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	گویه‌ها
۱	۳/۹۲۳	۰/۷۷۳۷	۰/۱۹۷۲	با مشارکت مالی شهروندان در امور کشاورزی وضعیت کشاورزان بهبود می‌یابد
۲	۳/۷۶۲	۰/۸۷۸۷	۰/۳۳۳۶	با مشارکت شهروندان بسیاری از مشکلات کشاورزان برطرف می‌شود
۳	۳/۷۳۱	۰/۹۷۰۸	۰/۳۶۰۲	اجرای این نوع توافق‌نامه‌ها در روستای ما بسیار دشوار است.
۴	۳/۷۸۵	۰/۹۸۸۲	۰/۲۶۱۱	این طرح به سختی در ایران قابل اجراست
۵	۳/۲۴۶	۱/۰۷۱۶	۰/۳۳۰۱	معمولاً پابندی شهروندان به قراردادهای دوجانبه بین کشاورز- مصرف کننده پایین است
۶	۳/۱۴۶	۱/۰۷۱۹	۰/۳۴۰۷	اکثر شهروندان افراد مطمئنی برای عقد قرارداد تولید محصول به صورت اشتراکی نیستند.
۷	۳/۱۳۸	۱/۱۶۶۴	۰/۳۷۱۷	مشارکت با شهروندان برای تولید محصولات کشاورزی بسیار دشوار است
۸	۲/۳۳۱	۰/۹۳۵۰	۰/۴۰۱۱	با مشارکت مالی شهروندان تغییری در وضع زندگی کشاورز ایجاد نمی‌شود

جدول ۸- رابطه بین تمایل به دریافت کمک‌های مالی شهروندان با متغیرهای منتخب

متغیر	مقدار r	سطح معنی‌داری
میزان درآمد سالیانه	۰/۳۳۸	۰/۰۰۰
میزان استفاده از نیروی کار خانواده	-۰/۲۶۹	۰/۰۰۱
تعداد دفعات سرزدن به مزرعه	۰/۲۳۰	۰/۰۰۹
وضعیت تحصیلی	۰/۱۷۷	۰/۰۴۴
میزان وابستگی به محل سکونت	۰/۱۹۷	۰/۰۲۵

جدول ۹- مقایسه کشاورزان مورد مطالعه از نظر تمایل به دریافت کمک‌های مالی شهروندان

متغیر	میانگین رتبه‌ای	کروسکال والیس	سطح معنی‌داری کای اسکویر
محل سکونت	روستا	۵۵/۹۷	۰/۰۰۱
	شهر	۸۴/۸۲	
	حاشیه شهر	۶۵/۵۰	
تمایل به همکاری با نوع شهروندان	ثروتمند	۶۱/۴۱	۰/۰۲۱
	متوسط	۷۵/۲۲	
	فقیر	۳۷/۲۵	
میزان رضایت از درآمد حاصل از کشاورزی	اصلاً	۱۰۴	۰/۰۳۶
	خیلی کم	۵۶/۵۵	
	کم	۷۸/۷۴	
	متوسط	۶۳/۰۴	
	زیاد	۴۱/۵۰	
طول دوره کشت	خیلی زیاد	۵۱	۰/۰۰۵
	کوتاه مدت	۵۳/۲۹	
	میان مدت	۷۳/۸۱	
	بلند مدت	۷۵/۲۴	

تعاملات اجتماعی با سایر افراد باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

همانطور که ذکر گردید، بخش کشاورزی همواره با مسائل و مشکلات عدیده‌ای مواجه بوده است که تاثیرات آن می‌تواند بخش‌های دیگر جامعه را تحت تاثیر قرار دهد. از سوی دیگر افزایش جمعیت جهان سبب افزایش نیاز روز افزون به مواد غذایی شده است و همواره دستیابی به مواد غذایی سالم و ارزان از دغدغه‌های بشر بوده است و یافتن راهکارهای مناسب برای برون‌رفت از این چالش‌ها از مهم‌ترین اولویت‌های سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در کشورهای مختلف می‌باشد.

شهرستان کرج با توجه ویژگی‌های اقلیمی مطلوب و پتانسیل بالا در بخش کشاورزی و نزدیک بودن نسبی مناطق کشاورزی و واحدهای تولیدی به مناطق شهری، به‌عنوان یکی از مناسب‌ترین مناطقی است که این رهیافت می‌تواند در آن مورد استفاده قرار گیرد و به‌عنوان نقطه عطفی برای آغاز این رهیافت کشاورزی پایدار مورد

همچنین نتایج آزمون t نشان داد که کشاورزانی که هدف آن‌ها از مشارکت، بازاریابی و فروش بوده (میانگین = ۹/۱۶) در مقایسه با گروه مقابل که بازاریابی و فروش را به‌عنوان هدف از مشارکت انتخاب نکرده‌اند (میانگین = ۶/۷) در سطح یک درصد تفاوت معنی‌داری از نظر مشارکت مالی در کشاورزی اجتماع- پشتیبان داشتند. این امر می‌تواند به این دلیل باشد که چون کشاورزان از زمان برداشت محصول تا هنگامی که محصول به دست مصرف‌کننده برسد، هزینه‌های زیادی را متقبل می‌شوند و اگر هم محصول مورد نظر را سر زمین و به واسطه‌ها بفروشند، درآمد کمتری عایدشان می‌شود، لذا این امر می‌تواند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل در این راستای جلب کشاورزان به این رهیافت مد نظر گرفته شود.

بر اساس نتایج آزمون من‌ویت‌نی نیز مشخص گردید که بین کشاورزانی که در شکل‌ها شرکت داشته‌اند (میانگین = ۱۲۲/۷۵) و کسانی که عضو تشکلی نبودند (میانگین = ۶۴/۶۱)، از نظر میزان مشارکت مالی تفاوت معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود داشت که این امر می‌تواند به‌سبب دسترسی بیشتر اعضای این تشکل‌ها به منابع اطلاعاتی و مالی مختلف و همچنین افزایش توانایی آن‌ها در برقراری

با توجه به نتایج حاصل از آزمون من‌ویت‌نی مشخص گردید که میزان مشارکت مالی افرادی که در تشکلهای حضور داشته‌اند بیشتر از کسانی بوده که عضو تشکلی نبوده‌اند، بنابراین ایجاد و توسعه هر چه بیشتر تشکلهای گوناگون و فراهم نمودن زمینه مساعد و تشویق کشاورزان برای عضویت در آنها می‌تواند به‌عنوان راهکار مناسبی پیشنهاد گردد.

از آنجا که بیشتر کشاورزان مورد مطالعه تمایل داشتند که نحوه تحویل محصول تولیدی به شهروند مورد نظر در بازار فروش محصولات باشد، همچنین با عنایت به نتایج حاصل از آزمون t، از آنجا که تولیدکنندگانی که هدف از مشارکت را بازاریابی عنوان کرده‌اند نسبت به آنان که هدفشان از مشارکت بازاریابی نبوده است تمایل به مشارکت مالی بیشتری داشته‌اند، مشخص می‌شود که بازاریابی یکی از مشکلات عمده کشاورزان است و برای حل این مشکل می‌توان تدابیری را در جهت ایجاد بازارهای هفتگی و ماهیانه در مناطقی که برای هر دو گروه قابل دسترس باشد (شهروندان و کشاورزان) اتخاذ نمود تا از یک‌طرف کشاورزان بتوانند محصولات تولیدی خود را راحت‌تر و با قیمت مناسب‌تر به فروش برسانند و از طرف دیگر شهروندان هم به محصولات دلخواه و مطلوب و با قیمت مورد نظر دسترسی پیدا کنند.

با توجه به اینکه پاسخگویان نگرش مساعدتری نسبت به مصرف کمتر سموم داشتند، می‌توان با به‌کارگیری این روش در جهت کاهش مصرف سموم کشاورزی و افزایش سلامت جامعه به‌وسیله تولید و مصرف مواد ارگانیک گام موثری برداشت.

انجام فعالیت‌های مختلف ترویجی مانند برگزاری کلاس‌های آموزشی، بروشور، نشریات و غیره می‌تواند در جهت افزایش آگاهی و شناخت کشاورزان و افزایش مشارکت آنها در این رهیافت نقش موثری ایفا نماید.

تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی از شبکه‌های استانی به‌منظور معرفی بیشتر این رهیافت، روش بسیار مناسبی به نظر می‌رسند.

توجه ویژه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران به این رهیافت در تدوین برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت در بخش کشاورزی.

توجه قرار گیرد. از این رویکرد علاوه بر حل بخشی از مشکلات بخش کشاورزی و توسعه و اعتلای این بخش، می‌توان برای دستیابی شهروندان به مواد غذایی سالم، ارگانیک و ارزان‌تر نیز یاری جست و از سایر فواید و مزایای آن بهره‌مند گردید. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که کشاورزان این منطقه تمایل نسبتاً زیادی برای مشارکت در این رهیافت داشته‌اند، لذا می‌توان با برنامه‌ریزی دقیق و اصولی، زمینه را برای ترویج و توسعه این نظام کشاورزی پایدار فراهم نمود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که تامین منابع مالی و بازاریابی از مهم‌ترین هدف کشاورزان برای مشارکت در این رویکرد به شمار می‌رفته است که با نتایج تحقیقات سانه و همکاران (۱۰)، مطابقت دارد. بیش از نیمی از کشاورزان مورد مطالعه تمایل بیشتری برای مشارکت با شهروندان متوسط داشتند و بیشتر پاسخگویان علاقه‌مند به همکاری با شهروندان غیرخویشاوند بودند. اکثر پاسخگویان علاقه‌مند بودند تا به‌صورت فردی با شهروندان همکاری کنند و بیشتر آنها تمایل به انعقاد قرارداد از طریق تشکل کشاورزان داشتند. بیشتر کشاورزان مایل به همکاری در تولید محصولات کوتاه‌مدت بودند. اکثر کشاورزان مورد مطالعه تمایل داشتند که نحوه تحویل محصول تولیدی به شهروند مورد نظر در بازار فروش محصولات باشد.

همچنین این نتایج نشان داد که بین کشاورزان با محل سکونت مختلف از نظر تمایل به دریافت کمک‌های مالی در سطح یک درصد اختلاف معنی‌داری وجود داشت و بین کشاورزانی که تمایل به همکاری با شهروندان با شرایط مالی مختلف را داشته‌اند، بین کشاورزان با طول دوره کشت متفاوت و کشاورزانی با میزان رضایت مختلف از درآمد حاصل از شغل کشاورزی از نظر سطح مشارکت مالی تفاوت معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود داشت. نتایج آزمون t نشان داد که کشاورزانی که هدف آنها از مشارکت، بازاریابی و فروش بوده در مقایسه با گروه مقابل که بازاریابی و فروش را به‌عنوان هدف از مشارکت انتخاب نکرده‌اند در سطح یک درصد تفاوت معنی‌داری از نظر مشارکت مالی در کشاورزی اجتماع- پشتیبان داشتند. بر اساس نتایج آزمون من‌ویت‌نی نیز مشخص گردید که بین کشاورزانی که در تشکلهای شرکت داشته‌اند و کسانی که عضو تشکلی نبودند، از نظر میزان مشارکت مالی تفاوت معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود داشت.

اینک بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌گردد:

منابع

- ۱- سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور. ۱۳۸۴. اولویت‌های بخش کشاورزی (بخش کشاورزی یکی از اساسی‌ترین محورهای توسعه در کشور است). وبسایت سازمان نظام مهندسی، دفتر مرکزی. موجود در: http://www.agri-eng.com/fa/2005/08/post_546.php
- ۲- علوی تبار ع. ۱۳۸۲. مشارکت در اداره امور شهرها. بررسی الگو مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها. جلد اول. انتشارات سازمان

شهرداری‌های کشور. چاپ دوم.

- ۳- معروف ف. ۱۳۸۵. نگاهی به فرصت‌ها و چالش‌های بخش کشاورزی. مرکز مقالات کشاورزی. موجود در:
<http://alonefarmer.blogfa.com/post-1569.aspx>
- 4- Brehm J.M. and Eisenhauer B.W. 2008. Motivations for participating in community supported agriculture and their relationship with community attachment and social capital, *Southern Rural Sociology*, 23(1): 94-115.
- 5- Donaker G. and Shute B. 2004. Action network of New York State, Reaching out: community supported agriculture in New York State Hunge, Hunger Action Network of New York State, USA.
- 6- FAO. 1997. Participation in Practice, The people's participation program, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- 7- Karr P. 1993. The last best hope for family farms, Sanctuary, *Journal of the Massachusetts Audubon Society*, 32 (July/Aug):5-9.
- 8- Lizio W.M. and Lass D.A. 2005. CSA. An evolving platform for ecological and economical agricultural marketing and production, University of Massachusetts.
- 9- Miles A. and Brown M. 2005. Teaching direct marketing and small farm viability: Resources for Instructors, Center for agro ecology and sustainable food systems, University of California, Santa Cruz.
- 10- Sanneh L.N., Moffitt J. and Lass D.A. 2001. Stochastic efficiency analysis of community-supported agriculture core management options, *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 26(2):417-430.
- 11- Sharp J. 2002. Community supported agriculture (CSA): Building community among farmers and non-farmers, *Journal of Extension*, 40(3):1-10.
- 12- Tegtmeier E. and Duffy M. 2005: Community supported agriculture (CSA) in the Midwest United States: A regional characterization, Leopold Center for sustainable agriculture, Iowa State University, January 2005.
- 13- Wells B.L. and Gradwell S. 2001. Gender and resource management: Community supported agriculture as caring-practice, *Agriculture and Human*, 18: 107-119, 2001.
- 14- Wikipedia. 2008. Community-supported agriculture, available on:
http://www.wikipedia.org/wiki/Community-supported_agriculture.mht.
- 15- Winch R. 2005. Community supported agriculture, A Model for combating distancin, Sustainable Development, Williams College, Williamstown, Massachusetts, USA.